

CASTILLO SUÁREZ GARCÍA

Euskaltzaindian sartzea

Altsasu, 2023-VII-1

SUÁREZ GARCÍA, Castillo
Euskaltzain osoa

Maitasunaren botanika

*Asun Aierbe, Jose Luis Bidador, Jon Barberena eta Pello Apezetxea in memoriam,
ontasuna eta inteligentzia gauza bera direla erakusteagatik,
ezin baita ezer inteligerterik egin, ontasunaren esparruan ez bada.*

Alkate jauna, euskaltzainburu jauna, agintariak, euskaltzainak, euskalgintzako ordezkariak, lankideak, ahaideak eta lagunak, eguerdi on guztioi.

Ni euskaltzain izateko proposatu zuenetako bat Sagrario Aleman izan zen, eta nago bi aldiz eskertu behar diodala hemen egotea une honetan, Sagrario Aleman izan baitzen ni jaio baino lehenago gure aitari euskarazko lehen hitzak erakutsi zizkiona. Gurasoek bazekiten, beraz, nire ahizpa Amalia eta biok euskaldunak izanen ginela oraindik jaio ez baginen ere. Biei, aitari eta amari, eskaini nahi diet nire hitzaldia, literatura eta liburuak maite dituztelako eta haiei esker maitasun hori neure egin dudalako.

Nire euskaltzain-lana arduraz hartzen saiatuko naiz. 9. aulkia egokitu zait, ni baino lehenago Joxe Agerrek, Damaso Intzakoak eta Patxi Zabaletak hartu zutena.

Patxi Zabaleta Zabaleta, Leitzan jaioa 1947ko maiatzaren 20an, Zuzenbidean eta Filosofia eta Letretan lizentziaduna, idazlea, abokatua eta politikaria da. Euskaltzain urgazle izendatua 1975eko ekainaren 27an eta euskaltzain oso 1987ko martxoaren 27an; euskaltzain emeritua da 2022ko maiatzaren 21etik aurrera. Dagoen tokian dagoela, Jiminy Cricket, gaztelaniaz Pepito Grillo edo *Pinotxo* ipuineko Kilker Hitzuna da, kritikoa eta zorrotza.

Bere sarrera-hitzaldian, besteak beste, Euskararen Legea zabaldu beharraz aritu zen. Zorritzarrez, lege berarekin jarraitzen dugu. Ofizialtasunik gabe jarraitzen dugu. Irakaskuntzari dagokionez, nahiz eta euskaraz ikasten duten umeak garai hartan baino askoz gehiago izan, kezkaz begiratzen diegu azkeneko urteetako matrikulazio datuei eta euskarazko lerroak abian jartzeko oraindik ere dauden zailtasunei. Lege hartatik kanpo geratu ziren lanbide-heziketa eta unibertsitatea, eta gaur egun nabarmena da gaztelaniaren tokia batean zein bestean.

Euskararen Legeak komunikabideen alorra ere arautu zuen. Kalitate handiko hedabideak ditugu Nafarroan; nahi baino gutxiago, hori bai; baina dirulaguntzen

oso menpekoak. Horrexek mugatzen du euskarazko hedabideen eraldaketa eta egonkortasuna. Areago, ETB3 ikusteko aukerarik gabe jarraitzen dugu, hemen bertan, Sakanan. Eta haurtzarora askoz ere erdaldunagoa da euskarazko marrazki bizidunak ez badago, jakina.

Euskararen Legeak irakaskuntza eta komunikabideak arautu zituen nagusiki, eta beste hainbat alor garrantzitsu kanpoan geratu ziren. Gaur egun esparru horiek, administrazioa izan ezik, lege-garapenik gabe jarraitzen dute. Horiek horrela, lan handia dago Nafarroan euskarak gero eta esparru gehiago har ditzan. Patxi Zabaleta bezalako ekintzaile nekaezinak beharko ditugu, beraz, lanbide horretan. Ez dut zalantzarik orain arte bezain tenkor jarraituko duela lanean. Izan ere:

Hizkuntzaren alde egitea jendearen alde egitea da,
bulkada eder bat, neguko itsasoa ere eder egiten duena.
Ez du amorerik ematen, arnasa hartzea bezalakoa da.

Hizkuntzaren alde egitea ados jartzea da,
kaio saldoak zerua gurutzatzeko ados jartzen direnean bezala,
elkarrekin joaten direnean nekea txikiagoa baita.

Hizkuntzaren alde egitea kausa galduen bilduma egiteari uko egitea da,
injustizien antologia egitea denean bezala,
edo ezinikusien zein etsaien zenbaketa egiten denean bezala.

Castillo Suárez
Pago egurrezko gila bat
(Euskalgintzaren Kontseiluaren 25. urteurreneko ekitaldian
irakurritako testuaren zati bat)

Maitasunaren botanika

*Nire Herrialde eta Besteen artean /
itsasoa badago
baina loreek
gure artean negoziatzen dute /
diplomatikoen antzera.
(Emily Dickinson)*

Pikondoa

Gure etxean bada pikondo bat sekula pikurik eman ez duena. Aitak ekarri zuen bere jaiotetxetik, Oteitzatik, eta susmoa daukat bazekiela inoiz ez zuela fruiturik emanen Sakanako eguraldia askoz ere txarragoa delako Estellerrikoa baino, eta horregatik jarri zuela bazter batean. Pikondoaren arrimuan egoten da ama eguraldi ona egiten duen arratsaldeetan, irakurtzen. Batzuetan nik erositako liburuak uzten dizkiot, baina ez zaizkio gehiegi interesatzen nire hautuak. Liburuak maite ditu hark eta maite du Iruñeko liburu-dendetara joatea liburuak eroatera eta, bidenabar, orri-markatzaileak eskatu bere bildumarako. Egia esanda, liburuekiko maitasuna bien aldetik heldu zait niri, amaren aldetik eta aitaren aldetik ere bai, baina aitaren hautuak beti izan dira klasikoak. Nire lehendabiziko irakurketak aitaren eskutik etorri izan zaizkit beti: *Mikel Strogoff*, *Tom Sawyer*, *Huckleberry Finnen abenturak*, *20.000 legoa itsaspean*, *Moby Dick*... Hark ez du ezer botatzen, zer esanik ez libururik. Beraz, haren etxabeko armairuetan begiratuz gero, seguru nago han egonen direla nire txikitako liburuak ere. Hantxe izanen dira Iñigo Aritza Ikastolan ikasten nueneko irakurgaiak ere: *Txitoen istorioa*, *Asto bat hypodromoan*, *Tristeak kontsolatzeko makina*, *Iholdi*, *Izeba Mariasunen ipuinak*...

Gurasoek erakutsi zidaten liburuak objektu preziatuen gisan maitatzen. Nahiz eta beste formatu eta euskarri batzuetan irakurri, gurean liburuak objektu maitatuak eta desiratuak dira.

Irakurri asko irakurri da gure etxean, baina idazten amonaren etxeko patioan hasi nintzen. Han fruta-arbolak zeuden, eta eguraldia askoz hobea zenez, arbolek

fruituak ematen zituzten. Aspertu egiten nintzen Cervera de Pisuergan, Palentzian, eta bertako liburu-dendan deskubritu nuen Mondadorik argitaratutako liburu-bilduma bat: poeta klasikoen zein garaikideen hautaketak liburu txiki eta merkeetan. Hasieran horko esaldiak kopiatzen nituen kaier batean. Ondoren esaldi horiek berridazten hasi nintzen. Teknika berbera erabiltzen jarraitzen dut egun ere nik poemak idazteko: hitzak handik eta hemendik hartu, eta kaier batean elkartu. Senaz eta intuizioz egiten dut esaldien antolaketa. Hortaz, ez nuke balioko idazkuntza-tailerrik emateko.

Askotan iruditzen zait, xaf laz eginiko soineko bat jan ztea bezalakoa dela poesia. Sekula jantziko ez genukeena, baina deigarria egiten zaiguna aldi berean. Poesiari diogun beldur hori gaztetan kendu nuen nik, Mondadori argitaletxeko poema-liburuxka haiekin. Uste dut antzeko zerbait egiten jarraitzen dudala: esaldiak, tokiak, berriak, argazkiak, kantak..., horiek guztiak hartu, josi eta xaf latxozko soinekoa jan zten dut, inguruan dudaren kolorea hartzen duena. Eta ez dit beldurrik ematen esaten badidate ez dutela ulertzen baina barrenera iristen zaiela nik idatzitako zerbait, eta ez dakit azaltzen oso ongi zergatik. Izan ere, poesia irakurle amorratua naiz, eta gauza bera gertatzen zait.

Idazten, hogei bat urterekin hasi nintzen, baina noiz izendatu nuen neure burua idazle? Beharbada Euskal Idazleen Elkartean izena eman nuenean. Izena eman eta berehala Ana Urkizak eskatu zidan Galeuscar joan eta *Nire lehendabiziko Galeusca* izeneko artikulu bat idazteko. Lekeition izan zen Galeusca hura. Gogoan dut galdu egin nintzela bueltarako bidaian eta Durangon agertu nintzela, eta lasaitu nintzela handik etxerako bidea banekielako, Durangoko Azokara aitarekin joaten ginelako urtero, Urkiolako portutik barrena. Lekeitiokoa izan zen nire lehendabiziko Galeusca, baina ez azkena.

Baina Durangon gaude, handik urte batzuetara artisautza-azoka egiteko erabiliko den aretoan. Nire lehendabiziko poema-liburua erosi dut bertan, Harkaitz Canori zuzenean: *Kea behelainopean bezala* izenburukoa, eta galdetu dit ea sinatzerik nahi dudana. Ezetz nik. Eta ez galdetu zergatik.

Harkaitz Canorena da irakurriko dizuedan lehendabiziko poema, txoriak aipatzen dituelako. Txorien hizkuntza maite dut nik, nahi bezala norabidea aldatzeko aukera ematen digulako. Ihes egiteko aukera ematen digulako.

Mila hitz idatzi.
Mila metro igeri egin.
Irakurri Cynthia Ozyck.
Bizarra moztu ebakirik egin gabe.
Postontzian ez eskaintzarik, ez eskaerarik.
Leihoa zabalik egiten dut lan.
Gorputza eta burua entzun eta isil dira,
baina oraindik gai naiz bereizteko
txorien txioak eta haiek adarra uztean
egiten duten hotsa.

Zure hegazkina garaiz iritsi da.

Gauetz, balkoian,
zeruaren atlasa zabaltzen dugu magalean,
eta gurea izan gabe
gure denaren pozarekin, uste dugu
konstelaziorik zaharrena ezagutzeko gai garela.

Harkaitz Cano

«Egun ona»,

Gente que trabaja en los tejados (Fundación Ortega Muñoz, 2020).

Itzulpena: Castillo Suárez, Harkaitz Cano eta Fernando Rey.

Palmondoak

Garai bertsukoa da Rikardo Arregi Díaz de Herediaren *Hari hauskorrak* liburua. Hura Imanol Arratibelek oparitu zidan, Altsasuko Arkatz liburu dendatik ale bat hartu eta eman egin zidan dendan bertan. Liburu ona zela esan zidan. Norbaiti utzi nion eta ez dakit non den orain.

Arregi Lekeitioko Geleusca hartan ezagutu nuen. Oso aholku baliagarria eman zion nire aurrean Andolin Eguzkitzari, niretako ere hartu nuena: maitasun-kontuetan eskakizun-maila igo egin behar da beti —Eguzkitza kontu horietan zorrotzegia ez zelakoan esan ziola ulertu nuen nik—. Aldatu «maitasuna» beste hitz batez: «literatura», esate baterako, edo «bizitza», zer esanik ez.

Rikardo Arregiren poemen eraginez sartu nituen nik palmondoak nire lehendabiziko poemetan. Haren poesia edertasun oasia da zabarkeriaren basamortuan.

Ez daude basamortuan errepideak seinalaturik
anitz dira bide posibleak, anitz irteerak.
Izarretan bilatzen dut oasi ametsa,
atsedena hartzeko leku mazala,
palmondo berdeak eta ur eztiak,
gorputz nagiak eta amodio nahiak.

Ehun mila palmondoak,
usain gozoko bidezidorrak.
Nola bizitzaren zorionak
hala oasiak basamortuan.

Adreiluzko etxoletan sosegua kausitzean
ahazten da karabanak egunsentian joanen direla
eta dendaren samurrak babesturen
hurrengo gauen ametsak.

Ez da deus ehun mila palmondo
hondarra leñoak zenbatzean.

Rikardo Arregi Díaz de Heredia
«Oasiak basamortuan»,
Kartografia (Alberdania, 1998)

Albitza

Ez dakit nork oparitu zidan Jose Luis Otamendiren *Lur bat zure minari* liburua. Beharbada nik erosi nuen, baina badakit kartzela batera bidali nuela erdi hondatuta zegoen liburu hura, eta alerik ez dudala orain; eta horregatik liburu-azoketan peskizan ibiltzen naizela ea topatzen dudan aleren bat. Bi ataletan daude banatuta liburuko poemak: «Almitza» eta «Polderrak». Almitz-belarra edo

albitz-belarra. Hosto luzeko belar zakarra. Aziendak maite ez duena. «Almitza» aipatzen da euskaraz idatzi den maitasunari buruzko poema-libururik ederrenean. Maitasuna esan dut, baina maitetasunaz hitz egin beharko nuke, liburu horretan deskubritu bainuen niretako maitasuna zena maitetasuna zela beste batzuekiko. Liburu horrekin ikasi nuen hamaika aldiz entzuna nuena, alegia hitz bakoitza geure egiten dugunean hartzen duela adiera osoa, eta, idazterakoan, hitz bat edo bestea hautatzen dugunean, geure burua ari garela zedarritzen. Polderrak egitea dela idaztea, itsasoari lurra irabaztea, alegia. Itsasoa saiatu egiten da berea zena berreskuratzen, baina ingeniari-tza-obrekin alferrikakoak dira olatu bortitzak. Alferrikakoa da dena maite ez gaituztenean. Maitetasuna ez da hautazkoa, bakardadea aukerakoa ez den bezala.

Poto batean sartuta zeukaat
minutu hura
hiri emateko gauean
eta usoak milaka
udazkenean barrena.

Lanbroa zeukaat gordeta
kaxa batean
hiretzat
eta eguzkia
hankak berotzeko
bakarrik bahago neguan.

Jose Luis Otamendi
Poza eta gero (Susa, 1990)

Iratzeak

Hamaika gauza alferrikako egiten dugu bizitzan. Iratzeak birlandatzea da horietako bat. Fátima Urteaga lehengusina eta biok erauzi egiten genituen iratzeak basotik eta lorontzietan jartzen genituen. Berehala lehortzen ziren, baina guk ez genituen loradendakoak nahi. Guk Orobeko iratzeak nahi genituen etxean. Artean ez genekien iratzeek lur azidoak maite dituztela. Landare primitiboak diren aldetik

lehendabizikoak izan zirela finkatzen eta azkenekoak direla desagertzen paraje bat ahitzen denean. Irautera egiten duten landareak direla. Horregatik maite ditut nik Jon Gerediagaren poema-liburuak, beti jartzen delako iraun behar duenaren alde. Literaturak baldin badu dohain bat, sakoneko gauzak azalekoetatik bereiztea baita. Bihotzean gorde behar duguna esaten digu poema batek. Isilean gorde behar duguna, alegia.

Zer esan nahi dute
lore urdinek sasietan
eta asunen artean?

Zeren seinale dira
tximeleta zuriak
eta tximeleta iluna?

Zer iragartzen dute
benetan, zer
txoriak eta katuak
bide-ertzean hilak?

Zeri eskaini kantatu bat.

Zer isildu.

Nola jakin
nola jardun,
nola paratu behar —beti—
iraun behar duenaren alde.

Jon Gerediaga
Argia, luma, zuhaitza, zerua (Pamiela, 2015)

Naturako paisaiak agertzen dira Gerediagaren poemetan, baina azpian gure baitako paisaiak daude. Badute batzuek eta besteek ezaugarri komun bat: ziklikoak dira, errepikatu egiten dira. Eta beharbada horretan datza bizitzaren gakoa, eta poesiarena ere bai, badakigulako lehengo tokira bueltatuko garela gu eta gure

ingurukoak gurekin izanen direla. Izan ere, naturan, dena etengabe aldatzen ari den arren, ez dago erabateko heriotzarik.

Egunero bizi garen mundua apur bat gehiago desegiten da. Hazi gineneko paisaiak, maite genituenak eta gure genealogia eta historiak berekin daramatzatenak, egunetik egunera, gomuta baino ez dira. Paisaiekin batera haiek eta gure arteko loturak desagertzen dira. Oinaze batek zeharkatzen gaitu, eta horrek pentsarazten digu, agian gatozen leku gehienak aurreko belaunaldiek emandako kolpe eta pairatutako zaurien ondorio direla.

Belazeak zaintzen ez badira, iratzea ateratzen da lehenengo; gero, otea. Gurean ira-zelai ugari dago, eta erabilpenik gabe gelditu den lehengaiari irtenbide bat ematen saiatu dira. Iratzea bildu, eta papera egitea lortu dute. Izan ere, zelulosa dago iratzeen zurtoinetan. Gure liburuetarako lehengaia.

Limoioondoa

Urtetan Lekeitoria joan izan naiz, Miren Agur Meaberen baratza, Miramarrera. Han limoioondo bat dauka Meabek, gin-tonicetarako limoiak ematen dituen.

Gaur egun ez da itsasorik ikusten handik etxeak eraiki zituztelako parean. Palmondoari begira nago: gero eta handiagoa da, eta lurra iraultzen ari da zorua apurtu arte:

Zatoz, baratzean itxaroten nago.
Izan dezagun arrasti luze bat.
Bada mahaian zer jan, zer edan;
erleak erne hirusta artean;
limoiak eta daliak txabola aldean;
itzala parrapean, besarkada bat bezala.
Palmondoa eta putzua oasia ditugu;
zuretzako denda bat da nire gorputza.
Zatoz, ortuan nauzu zain.

Miren Agur Meabe
«Baratzeko deia»,
Bitsa eskuetan (Susa, 2010)

Gauza askori buruz hitz egin dugu Miramarreko ortuan, baina batekin geratuko naiz, literaturarako eta oro har bizitzarako baliatzen dudana: dezepzioak ez duela atzera-bueltarik.

Esporak

Iratzeen esporak izenburua jarri zion Igor Estankonak bere liburu bati. Esporek ez dute beste banakorik behar zatitzeko eta landare berri bat osatzeko.

Estankonaren poesiak beti esaten dizu, zer den benetan garrantzitsua eta zer bigarren mailakoa.

BAT

Maite nauzun jakiteko
lorea mutilatu behar badut,
nahiago dut duda horrekin
hil.

BI

Ikustearekin ez al duzu nahikoa?
Zergatik eduki nahi duzu gorria?
Azkenean ihes egingo dizu bilatzen duzunak
(laztanduz eta laztanduz
arrosak hondatu egiten dira).

HIRU

Gezurra da loreak atsegin ditugula.
Gezurra.
Haien egoera bat atsegin dugu
(zimeltzen direnean ez diegu
begiratu ere egiten).

LAU

Leihoaren ondoan jartzen dut,
petaloak kontatzen hasten naiz,
hitz goxoak esaten dizkiot
usaindu egiten dut etengabe,
ura botatzen diot
(nire
lore
artifizialari).

Igor Estankona
«Maite nauzun jakiteko»,
Anemometroa (Susa, 1998)

Poesia autoezagutza-modu bat da, inguratzen gaituen mundua hobeki ulertzea eramaten gaituena. Horiek horrela, autoezagutza hori barne-borroken, kontraesanen, desoreken eta zalantzen mende egoten da beti.

Estankonak erakutsi dit, poeta batek, ona izanen bada, beti aldarrikatu behar duela lirikotasuna. Egin ditzakegu poema, itxuran, narratiboak, esplizituak edo errealistak, baina horiek deseraiki eta beren barreneko abstrakzioa bilatzea eta esentziara iristen ahalegintzea da poeta baten xedea. Izan ere, idazterakoan errealitatea lanbrotu egiten da, eta beste errealitate bat sortzen da, parez pare duenaren ispilu izan daitekeena edo ez. Maite ditugun irudiekin poemak atzean daukan bizipena iradokitzea da poesia idaztea. Hortaz, poesia, itxuraz, sozial edo politikoa egiten dugunean ere, ezinbestekoa da sentimenduak edo sentsazioak uztea, modu apal, pertsonal eta intimo batez.

Oihana

Bernardo Atxagari behin entzun nion Austriako gatzagetakoko meatzariak zuten ohitura bati buruz: neguan pinu-adar bat moztu eta gatzez estaltzen zuten. Udaberrian atera egiten zutenean adarrari itsatsitako milaka gatz-aleak kristalizatuta zeuden, eta gauza zoragarria zen, diamantez estalitako argimutil bat bezalakoa. Deigarria egin zitzaidan Atxagak izan zuela adar horien edertasunaren berri, baina ez zuela inoiz bat parean eduki.

Antzeko zerbait gertatu zitzaidan luzaroan haren *Etiopia* liburuarekin. Laster agortu zen eta urteetan ezin aurkituzko liburua bihurtu da. Aspaldi eskuratu nahi nuen liburua zen, ez nintzelako fotokopiatzera ausartzen, berriki oparitu zidaten arte. Maite zaituen jendeak maite dituzun liburuak oparitzen dizkizulako maiz.

Liburu hura irakurri nuen; beste batzuk irakurri nituen. Poemak eta esperientziak pilatu nituen, gauza asko ahaztu nituen; beste batzuk berreskuratu. Orduan ez nekien, hainbeste txunditu ninduen liburu horrek lagundu zidala munduko gorabeherak jasaten.

Biek, idazketak eta bizitzak, irudimen handia eskatzen dute, baita irauteko gaitasun handia ere:

Bizitzak ez du etsitzen
ezpada muga latzetan;
ez badu Oihanarekin egiten amets,
egiten du Desertuarekin.

Eta hala, Iraila Garo Gorridunak
soilik Elur, soilik Otso,
Barren zabal eta izoztu
izan nahiko zukeen;

Eta izan nahiko zukeen Eguzkiak
Argi huts eta zorrotz
Erleen memoria ahulean;

Gaua, berriz,
hastapenetako garaiaz
oroitzen da bereziki,
orduan ez baitzen gaua besterik;

Era berean, «Egundo Ez»
edo «Beti, Beti»
esaka dabil nire Bihotza;
Bi hitz bakarretan
erabakitzen ditu, zoritxarrez,
bere desira guztiak.

Bernardo Atxaga
Poemas & híbridos (Visor, 1990)

Larreak

Ume batek amarengan
leku berri bat sortzen du,
penintsula bat
amaren bularpean
irla izandako eremua
esne itsasoz inguratzean.

Ume batek amarengan
leku berri bat sortzen du,
azal txatalezko padura
mugarriarik gabeko mendi magal
oinutsik ibiltzeko zelai.

Ume batek amarengan
larre berri bat sortzen du.

Eta larreak bazkatzeko dira.

Leire Bilbao
Etxeko urak (Susa, 2020)

Ordenagailuan karpeta bat ireki eta *Bazka* izenburua jarri nion. Hor gordetzen ditut *deskarteak* (edo utzitakoak), beste batzuek idatzitako testuak, sakelako telefonoaren irudien harrapaketak, bideoak... Horietako asko zutabeetara ekartzen ditut, poesiaren eta narrazioaren arteko hibridoak diren testu motzetara.

Larratzea, atsedeen hartzea eta berriz bazkatzea. Horixe da emankortasunaren giltza.

Idaztea errealitateari zentzu berria ematen saiatzea da. Eta batzuetan gertatzen zait —edo beharbada hori da gertatzea nahiko nukeena— idatzitakoa bizitzari kateatzen zaiola eta gertaeren bilakaera aldatzen duela. Beharbada horregatik ez da geroko utzi behar geure baitan daramaguna, idazteko lanak herdoildu, kutsatu edota ospintzeko arriskua duelako, eta, azkenean, poema txar bihurtu —edo

balekoa, askoz ere makurragoa dena—. Nostalgia ez du inoiz poema bat ontzen, ez eta on egiten ere.

Poesia munduarekin harremanak izateko moduetako bat da. Izan ere, bizitza ez da beti pentsatzen dugun bezalakoa, baina idazteak askoz interesgarriagoa egiten du.

Zuhaitz debekatuak

Ene paradisuetan
zuhaitz asko debekatuak daude,
paradisu guztietatik
jaurtikia izan naiz,
ez naiz borrokalari bat
borroka guztietan
sartzen naiz,
infernua guztiak irabazirik.

Amaia Lasa
Nire paradisuetan (Ediciones Vascas, 1979)

Batzuetan penaz hartzen duzu lehenago iritsi ez izana paraje batera. Arrangura sentitzen duzu beste emakume idazle batzuek irekitako bideak ezin izan dituzulako ibili, laharrak estaltzen zituelako. Oztopoak kendu eta bilatu behar izan dituzu zure aurretik zeuden emakume poeta euskaldunak.

Batzuetan iragana orainaldia baino berritzaileagoa da. 40 urte beteta erosi nuen nik Amaia Lasaren liburu bat. Ni jaio baino lehenagoko poemak ziren. Kobazulo batera lehen aldiz sartzea bezala izan zen: zoragarria. Sarrera, urteetan, sastrakek eta erorritako enborrek ezkutatu zuten, baina kobazuloa ukitu gabe zegoen artean, indarrean, aztora ezin.

Maite dut espeleologia egitea poema-liburuetan. Linterna piztu eta zoko guztiak arakatzea berritasunen bila.

Mintegia

Idatzi ondoren, askotan, idatzitakoa bizitzeko gogoia sentitzen dut. Horrek beldurtu egiten nau.

Horregatik badaukat ene baitan belarkiz betetzen ari naizen mintegi bat. Belarki horiek landare izanen dira egunen batean. Beste dermio batzuetan birlandatuko dituzte. Bakarren bat zimeldu egingen da, akaso.

Lehendabiziko belarkia: «Idazteko ausarta izan behar da».

Egiazki, idaztea senaren, ikasketaren eta ausardiaren nahasketa da.

Bigarren belarkia: «Poesia ez da autofikzioa».

Nolanahi ere, nire bizipenean eta gauzen ikuspegian oinarrituta dago nik idatzitakoa. Denak du gezurraren gerrikoa, baina gezur orok badu egiatik zerbait, xingola bat bada ere.

Hirugarren belarkia: «Poemak idaztean jendearengana iristea dugu helburu».

Bestela esanda, poema bat idatzi eta beste pertsona bat —beharbada beste garai, giro edo toki batekoa— ukitzea lortzea.

Laugarren belarkia: «Poesia ez da gutxi batzuekako generoa».

Badago —beti egon da— poesia gustu guztietarako, adin guztietarako, bizitzako aro guztietarako.

Bosgarren belarkia: «Poesiak azaltzeko balio du».

Hein handi batean, neure burua eta bizi dudana ulertzeko idazten dut, eta, horrela, nire ingurukoak pixka bat gehiago ulertzeko.

Seigarren belarkia: «Poesia antidotoa da».

Ez lokartzeko idazten dut, ez galtzeko, ez ahazteko, ez isiltzeko, ez hondoratzeko, neure burua ez ukatzeko.

Zazpigarren belarkia: «Poesia ez da terapeutikoa».

Ez dut neure egiten, gaizki gaudenean sorkuntzara jartzeko unerik onena dela diotenen baieztapen hori. Ni triste edo nekatuta nagoenean, idaztea da egin nahiko nukeen azkeneko gauza.

Zortzigarren belarkia: «Idaztea irakurtzea da; eta alderantziz».

Hortaz, poemak idazteko irakurri egin behar da. Irakurketak pentsamendua eta idazketa pizten ditu, eta, beraz, beti laguntzen du irakurtzeak.

Ez da komeni ez ankerregia ez argiegia izatea poema bat idazteko. Autoa hartzea hurrengo egunean bizitza berri bat hasteko esperantzarekin. Norbere buruaren beldur izatea, edo, makurrago, beste norbait ezin izatearena. Zerua zeharkatzen duten hegazkinei begira geratzea. Icebergen alde ezkutua begietan daramaten neskekin oheratzea. Hitzen frankotiratzailea izan eta albo-kalteak sortzea. Zauriak ixtea mina barrenean utzita. Maite izan ditugunak orain zein lur ari ote diren zapaltzen galdetzea. Sustrairik gabe errotzea. Geuk jarritako tranpan harrapatuta sentitzea.

Ez idatzi poema bat ez baldin baduzu aldeztetik beste liburu batean irakurri.

Castillo Suárez
«Poetika»,
Irautera (Elkar, 2019)

Bederatzigarren belarkia: «Poesia behatzailea da».

Beste errealtate eta ikuspuntu batzuk ezagutzea inspiratzailea da. Baina, gainera, uste dut bizitzari, gauza txikiei, barrutik eta kanpotik gertatzen zaigunari adi egon behar dugula.

Hamargarren belarkia: «Idaztea bizirautea da».

Horregatik idazteko zentzumenak erne eduki behar dira. Poema bat sor daiteke autobus batean, zutik edozein hiritan oinez goazela, bulego batean eserita ordenagailu baten aurrean, *restop* batean, gure etxean.

Hamaikagarren belarkia: «Idaztea ekintza politikoa da».

Ez dizut poema politikorik egin nahi,
baina ni euskal idazlea naiz,
eta hitzak asteburuetan eta udako oporretan datozkit:
manifestaziorik ez dagoenean,
bilerarik ez dudanean.

Castillo Suárez
«Politikoa»,
Bala hutsak (Elkar, 2006)

Hamabigarren belarkia: «Idaztea oroitzea da».

Jakin badakigu oroimena iruzurtia dela eta gure bizitza eraikitzeko, trinkotzeko eta bizi dugunari zentzua emateko balio duela. Horregatik xehetasun txikiei erreparatzen die, inoiz ez zaigu geratzen bizi izan dugun zerbaiten oroitzapen osoa. Idazle gisa, oroimena oso baliotsua da, berarekin jolas egin baitezakegu, nahi duguna egin, egia izan edo ez, baina zerbait kontatzen du, bizi izan duzunaren sentsazio bat, bizitza hura izan zenueneko.

Hamahirugarren belarkia: «Idaztea hiztegegintzan aritzea da».

Aire zabalean dauden hitzak lotzen dizkiegu lurraldeei, objektuei eta pertsoneri. Ereku berrietara zabaltzen ditugu. Esanahiak berreskuratzen ditugu.

Hamalagarren belarkia: Poemak alferrikakoak eta ezinbestekoak dira aldi berean.

Ebakiondo batek ebakia gogoraraztea beste helbururik ez du.
Ez dira ez ederrak ez baliagarriak.
Poemen antz handia dute, beraz.
Gauza bera direla esan liteke.

Castillo Suárez
«Poetika»,
Alaska (Elkar, 2023)

Hamabosgarren belarkia: Poemak bakardadetik aldentzeko idazten ditugun arren, bakardadeaz idazten dugu maiz.

Egia esanda, poema liburu guztietan lau gai nagusi agertzen dira: maitasuna, bakardadea, denbora eta heriotza. Hortik kanpo ezer gutxi dago.

Ez da lanbide erraza norberaren poetika zedarritzen duten irakurketak, aholkuak, hutsuneak, oroitzapenak eta bizipenak zerrendatzea, baina hauxe, ahalegin bat izan da.

Idazten ez badugu, ez dugu geure burua ezagutzen; geure burua ezagutzen ez badugu, ezin dugu maitatu. Geure burua maitatu ezin badugu, ezin ditugu besteak maitatu. Eta besteak maite ez baditugu, ez dakigu bizitza zer den.

Castillo Suárez García
2023ko uztailaren 1ean
Altsasun, Iortia Kulturgunean